

Perspektívy rozvoja Bratislavského kraja

V. Hrdina: Development Perspectives of Bratislava Conty. Život. Prostr., Vol. 32, No. 3, 150-153, 1998.

According to the government resolution the Ministry of the Environment of the Slovak Republic procured processing of the Territorial Plan of Bratislava County. The processing followed the task "Documentation for territorial development of Bratislava region" that began in 1993. The investigator was company Aurex, s.r.o. with the Faculty of Architecture, Slovak Technical University, Bratislava as the co-investigator.

In the sense of the Territorial Planning Act, the Territorial Plan of Bratislava County creates and recommends basic spatial assumptions for the co-ordinated and balanced development of the county focused to the development of the city of Bratislava and its hinterland. In the article only basic conceptual urban planning principles of the solution are outlined. The Government of the Slovak Republic in January 1998 approved the Territorial Plan of the Bratislava County by the resolution No. 27/98.

Bratislavský kraj podľa zákona NR SR č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky pozostáva z ôsmich okresov, z toho piatich mestských, ležiacich na území mesta Bratislava, a rozprestiera sa na celkovej ploche 2053 km². K sčítaniu obyvateľov, domov a bytov k 3. 3. 1991 mal 606 400 obyvateľov, ku koncu r. 1996 to bolo 618 900 obyvateľov. Dominujúcim mestom celého Bratislavského kraja je Bratislava, ktorá mala ku dňu sčítania 442 200 obyvateľov a 452 300 obyvateľov ku koncu r. 1996. Počet obyvateľov mesta Bratislava predstavuje okolo 73 % všetkého obyvateľstva kraja. Priemerná hustota obyvateľstva kraja je asi 313 obyvateľov.km⁻². V meste Bratislava je to 1228 obyvateľov.km⁻².

Bratislavský kraj predstavuje z hľadiska rozvoja osídlenia územie s relatívne najsilnejším potenciálom na Slovensku. Z lokálneho hľadiska spočívajú rozvojové potenciály predovšetkým v založenej hospodárskej, obšlužnej, dopravnej a technickej infraštruktúre, kvalifikačnej štruktúre obyvateľov a pod.

V súčasnosti sa potenciál územia výrazne umocnil novou geopolitickou situáciou, pretože priamo hraničí s Európskou úniou, čo je predpokladom sídelného a komunikačného prepojenia s celoeurópskou sídelnou sieťou a dopravnou infraštruktúrou. V Bratislavskom kraji sa zbiehajú sídelné a infraštruktúrne koridory a vytvára sa z neho výrazný sídelný pól (centrum) celonárodného a európskeho významu.

Medzinárodné súvislosti

Bratislavský kraj sa stáva významným miestom východo-západných prepojení. Bratislava, a s ňou aj celý Bratislavský kraj, sa v súčasnosti opäť dostáva do centra pozornosti nielen z celoštátneho, ale aj z celoeurópskeho pohľadu ako uzol, ktorým môžu prechádzať nové prepojenia jednotlivých štátov naprieč Európou. Využitie týchto daností bude závisieť predovšetkým od celoštátnej politiky, ako aj územného, hospodárskeho a spoločenského rozvoja. Bez ohľadu na mieru ich vplyvu bude Bratislavský kraj dotknutý hospodárskym a regionálnym vývojom v susedných štátoch, ako aj v celoeurópskych súvislostiach. Otázkou pre ďalší vývoj preto predovšetkým je, do akej miery sa územie Bratislavského kraja má stať prepojením, resp. "vstupnou bránou" východo-západných kontaktov voči celému územiu Slovenskej republiky a ďalších štátov na východ, alebo či bude toto územie iba časťou, resp. určitou "odnožou" hlavných európskych rozvojových koridorov. Celoeurópsky polohový potenciál územia Bratislavského kraja nadobúda v súčasnosti čoraz väčší význam a bude čoraz viac ovplyvňovať jeho rozvoj. Progresívny rozvojový význam má pre Bratislavský kraj z hľadiska širších medzinárodných súvislostí Podunajský sídelný pás. Dunaj, ako vodná cesta a sídelný pás celoeurópskeho významu, bude konkrétnym spôsobom ovplyvňovať komunikačné a hospodárske podmienky a využitie tohto úze-

mia. Jedinečnosť polohy Bratislavského kraja na tomto veľtoku je v tom, že sa nachádza medzi dvoma metropolami celoeurópskeho významu – Viedňou a Budapešťou. Snahou v ďalšom rozvoji mesta Bratislava a celého Bratislavského kraja by malo byť vytvárať rovnocenné metropolitné podmienky, aké poskytujú v niektorých ukazovateľoch spomínané mestá. V takom prípade treba vnímať Bratislavu i celý región ako priestor, ktorého rozvoj v smere metropol európskeho významu bude podporou (a nie konkurenciou) rozvoja aj ostatných miest a celého územia Slovenska v dôsledku internacionalizácie hospodárskych a inštitucionálnych faktorov rozvoja. Takýmto prístupom možno využiť excentrickú polohu Bratislavského kraja v prospech rozvoja celého Slovenska.

Riešenie územného plánu VÚC Bratislavský kraj odporúča vytvárať infraštrukturálne prepojenia na budované európske multimodálne koridory s cieľom vytvoriť na jeho území prepojenie s ostatným územím Slovenska. Odporúča budovanie nadradenej infraštruktúry s využitím v prospech kraja, pričom by mali byť priamo previazané na nadradené európske a celoštátne systémy. Súčasne však odporúča upraviť smerovanie multimodálnych medzinárodných koridorov na území Slovenska tak, aby územie Bratislavského kraja nezaťažovala tranzitná doprava. Vo väzbe na dotváranie európskej sídelnej siete je žiaduce na území Bratislavského kraja vytvoriť podmienky na dobudovanie komplexného terciárneho a kvartérneho centra celoštátneho a medzinárodného významu s maximálnym využitím súčasného potenciálu. Priestor Bratislavského kraja a jeho prírodné a polohové danosti sú predpokladom úspešnosti takéhoto zámeru.

Základná urbanistická koncepcia riešenia

Základná urbanistická koncepcia rozvoja Bratislavského kraja vychádza z existujúcich a predpokladaných aglomeračných väzieb vytvorených okolo mesta Bratislava a ostatných miest v jeho užšom i širšom zázemí. Aglomeračné účinky Bratislavy totiž pôsobia ďaleko za hranice Bratislavského kraja a už v súčasnosti aktívne pôsobia až po mestá Trnava, Hlohovec, Nitra, Galanta, Dunajská Streda, ako aj obce ležiace medzi týmito centrami a v ich okolí. Účinnosť aglomeračných väzieb mesta Bratislava sa v budúcnosti predpokladá ešte posilniť a plošne rozšíriť v smere uvedených miest. Koncepciu rozvoja sídelnej štruktúry Bratislavského kraja treba preto robiť v súčinnosti s koncepciou rozvoja sídelnej štruktúry Trnavského a Nitrianskeho kraja. Koncepcia riešenia sídelného systému sa nemôže orientovať iba na územie vlastného kraja, ale musí vychádzať zo širších súvislostí, ktoré rieši Koncepcia územného rozvoja Slovenska.

Koncepcia rozvoja sídelných pólů Bratislavského kraja

Hlavným sídelným pólom Bratislavského kraja nadregionálneho a medzinárodného významu je mesto Bratislava. Svojím špecifickým postavením, ako aj veľkosťou riešenie územia mesta jednoznačne ovplyvňuje riešenie celého Bratislavského kraja a v niektorých častiach ho priam podmieňuje. Ide o otázky zásadných koncepčných zámerov a regulácie dopravných tokov.

Z regionálneho hľadiska sa odporúča konštituovať sídelné póly kraja do dvoch systémových úrovní. Jednu systémovú úroveň tvoria regionálne rozvojové póly mesta Bratislava, druhú autonómne regionálne terciárne centrá. Vytváranie oboch systémových centier sa odporúča formou decentralizovanej koncentrácie tak, aby sa efektívne využili obslužné a komunikačné infraštruktúry.

Regionálne rozvojové póly mesta Bratislava

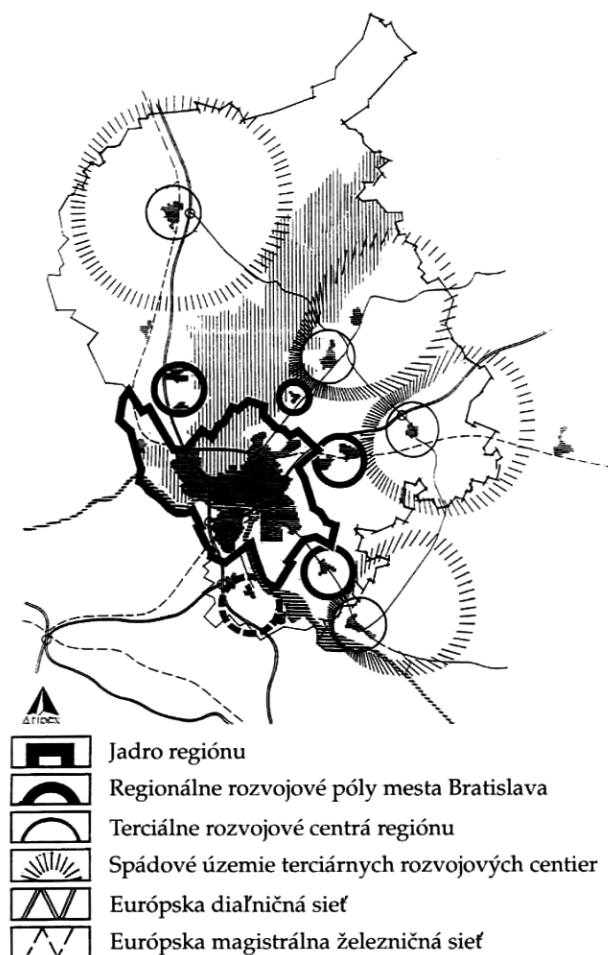
Regionálne rozvojové póly Bratislavy sa odporúča rozvíjať v tesnej blízkosti mesta, ako póly, ktoré budú založené na princípe "prerastania" mestských funkcií do svojho zázemia. Ide o vytvorenie vzájomne kooperujúcich sídelných celkov suburbánneho typu, tesne previazaných všetkými funkčnými a komunikačnými systémami. Mesto Bratislava by malo s týmito pólmi tvoriť jeden homogénny celok, vnútorne členený podľa funkčného zamerania. Rozvoj týchto pólů by sa mal podporovať postupným vysúvaním a prerastaním mestských funkcií do vybraných sídel v jeho zázemí v smere jednotlivých radiál. Konkrétne ide o priestory, v ktorých sú zaústené aj sídelné rozvojové osi celoštátneho významu. Ide o póly, ktoré sa tvoria na pomedzí hraníc mesta a sídel:

- **Stupava** vo väzbe na mestské časti Záhorská Bystrica, Devínska Nová Ves,
- **Svätý Jur** vo väzbe na mestskú časť Rača,
- **Ivanka pri Bratislave a Bernolákovo** vo väzbe na mestské časti Vajnory, východná časť Nového Mesta,
- **Rovinka a Dunajská Lužná** vo väzbe na mestskú časť Podunajské Biskupice.

Ak sa dovedie veľa radiál do úplného kruhu, malo by na území Rakúska ísť o sídla Kittsee, Hainburg an der Donau, Wolfsthal a Rajka na území Maďarska. Tieto póly môžu vzniknúť v podmienkach úplne otvorených hraníc a legislatívne a hospodársky vyrovnaných podmienok v jednotlivých štátoch.

Terciárne rozvojové centrá regiónu

Druhú systémovú úroveň rozvojových pólů Bratislavského kraja by mali tvoriť terciárne rozvojové centrá regiónu. Mali by ich tvoriť jednotlivé mestské útvary



ležiace na radiálno- okružnom regionálnom komunikačnom systéme. Ide o mestá **Malacky, Pezinok s Modrou, Senec a Šamorín**. So Šamorínom treba v urbanistickej koncepcii Bratislavského kraja uvažovať napriek tomu, že sa administratívne nachádza na území Trnavského kraja. Mesto Šamorín aj s príslušnými obcami je totiž z pohľadu hospodárskeho, pracovných príležitostí, ako aj obslužného a školského tak previazané s Bratislavou, že napriek administratívnym hraniciam vytvára s ňou organický celok.

Uvedené mestá sú už v súčasnosti centrami obslužných aktivít pre svoje zázemie. V budúcnosti by sa mali dotvárať na autonómne terciárne centrá, ktoré budú spolupôsobiť v celom sídelnom systéme Bratislavského kraja. To znamená, že je žiaduce dobudovať ich obslužnú a komunikačnú infraštruktúru. Z pohľadu atrahovania (polarizovania, resp. aglomerovania) sídel v zázemí jednotlivých miest prejavujú sa tieto sily najviac pri meste Malacky. Mesto Malacky tvorí prirodzené centrum aj pre obce ležiace v bývalom okrese Senica, ktoré

k nemu logicky gravitujú a nachádzajú v ňom svoju hospodársku aj obslužnú bázu.

Ako relatívne jedno terciárne rozvojové centrum treba vnímať Pezinok a Modru, a to nielen pre ich blízkosť, ale predovšetkým pre ich vzájomnú funkčnú previazanosť a dopĺňanie sa v jednotlivých sídelných, hospodárskych a obslužných funkciách. Z tohto dôvodu by bolo zaujímavé výhľadovo uvažovať aj s prepojením mesta Modra na výkonnú regionálnu hromadnú dopravu koľajového typu. Podobne treba vnímať mesto Senec, ktoré sa vo svojom prostredí správa ako relatívne autonómne centrum, avšak je nevyhnutné dobudovať ho v zmysle zabezpečenia komplexných funkcií obslužného centra regionálneho typu.

Ak by sa mal systém terciárnych centier uzavrieť aj vo vzťahu k susediacim štátom, išlo by o prepojenie na mestá Mosonmagyaróvár v Maďarskej republike a Bruck an der Leitha, Schwechat, Gänserndorf v Rakúskej republike. Platí tu, rovnako ako pri regionálnych rozvojových póloch mesta Bratislava, že súčinnosť týchto pólov s pólmi Bratislavského kraja môže vzniknúť len v prípade úplne otvorených hraníc a legislatívne i hospodársky vyrovnaných podmienok v jednotlivých štátoch.

Popri spomenutých rozvojových póloch, odporúča sa podporovať na území regiónu aj tzv. lokálne centrá, ktoré by mali zabezpečovať základné obslužné aktivity aj pre obyvateľov bezprostredne príslušných obcí. Takými centrami by mali byť predovšetkým obce Gajary, Častá, Báhoň a Šenkvice.

Koncepcia rozvoja rekreácie a turizmu

Súčasťou koncepcie rozvoja regionálnych rozvojových pólov mesta Bratislava je aj vytvorenie nadradeného systému rekreácie a aktivít pre voľný čas Bratislavského kraja. Odporúča sa, aby sa na jednej strane efektívne využili a dotvorili súčasné rekreačné priestory (pričom v Malých Karpatoch a Pomoraví treba zohľadniť záujmy ochrany prírody) a na druhej strane, aby sa podporil rozvoj týchto aktivít v nových vysoko atraktívnych priestoroch viazaných najmä na Podunajský pás a vodné dielo Gabčíkovo. Cieľom je vytvoriť takú makrokoncepciu rekreačných priestorov kraja, ktorá by saturovala nielen potreby jeho obyvateľstva, ale aj potreby návštevníkov tohto územia. Súčasne by mala vytvoriť v súčinnosti s civilizačnými danosťami sídelného systému vysoko atraktívne podmienky na zahraničný turizmus. Odporúča sa vytvoriť vzájomne prepojený funkčno-priestorový systém všetkých významných rekreačných priestorov umožňujúcich rekreáciu a turizmus s celoročným využitím, ktorý zabezpečí návštevníkom vnímať jedinečnú rôznorodosť prírodných, kultúrnych, historických, športových a iných atraktivít, sústredených na takom malom území.

Makrokoncepcia rozvoja rekreácie a turizmu v Brati-

slavskom kraji sa preto vníma ako organická súčasť rozvoja celého sídelného systému. Nosnými prvkami sú územia Malých Karpát, Podunajska a priestory medzi radiálami a sídelnými rozvojovými osami v tesnej nadväznosti na regionálne rozvojové póly mesta Bratislava.

Koncepcia rozvoja sídelných rozvojových osí

V jadre Bratislavského kraja – meste Bratislava – sa zbiehajú v hlavných radiálnych smeroch sídelné rozvojové osi celoslovenského významu. Ide o os:

- *západnú* – prevážujúcu viedenskú a sliezsku aglomeráciu pozdĺž Považia,
- *južnú* – prevážujúcu ťažiská osídlenia v priestoroch Bratislavy a Košíc juhom Slovenska,
- *prechádzajúcu Záhorím* smerom na Českú republiku.

Západná rozvojová os sídelného systému sa na území vlastného kraja rozdeľuje od Bratislavy po Trnavu do dvoch smerov:

- Bratislava – Pezinok – Modra – Trnava,
- Bratislava – Senec – Trnava.

Popri týchto rozvojových osiach celoštátneho významu možno na území kraja sledovať rozvojové osi regionálneho významu.

- Lozorno – Kuchyňa – Rohožník – Sološnica a ďalej severovýchodne pozdĺž Malých Karpát smerom na Brezovú pod Bradlom,
- Modra – Častá – Smolenice a ďalej severovýchodne pozdĺž Malých Karpát prakticky až po Nové Mesto nad Váhom,
- Senec – Veľký Grob – Pusté Úľany – Sládkovičovo – Galanta,
- Bratislava – Lehnice – Dunajská Streda.

Hlavné zásady priestorového usporiadania a využitia územia, rozvoja sídelnej štruktúry a životného prostredia

Územie Bratislavského kraja členené z hľadiska urbanistických súvislostí podľa intenzity ich vzťahov na jednotlivé zóny vymedzil územný plán VÚC takto:

- **jadro regiónu** tvorí kompaktná zástavba mesta Bratislava,
- **jadrové pásmo** tvoria priľahlé obce – Stupava, Borinka, Marianka, Svätý Jur, Chorvátsky Grob, Bernolákovo, Ivanka pri Dunaji, Zálesie, Malinovo, Most pri Bratislave, Miloslavov, Rovinka, Dunajská Lužná, Kalinkovo a Hamuliakovo. K nim možno významovo začleniť aj sídla Záhorská Bystrica, Vajnory, Jarovce, Rusovce a Čunovo napriek tomu, že sú už súčasťou mesta Bratislava,
- **ostatné územie** Bratislavského kraja.

Z hľadiska koncepcie ďalšieho rozvoja sa odporúča

takto vymedzenú priestorovú štruktúru Bratislavského kraja rozvíjať v súlade s nasledujúcimi princípmi:

Jadro dobudovať v súlade s požiadavkami mesta, kraja a republiky ako jadro komplexného terciárneho a kvartérneho centra celoštátneho a medzinárodného významu, ktoré súčasne plní funkcie hlavného mesta SR z hľadiska vnútroštátnych i medzinárodných potrieb. Pritom treba hľadať možnosti "vysúvania" týchto funkcií aj do jeho zázemia (predovšetkým do jadrového pásma) a podporovať tak organické prepojenie sídelných mestských funkcií aj v ostatnom území kraja.

Jadrové pásmo vnímať ako kontinuálnu súčasť mesta Bratislava, čo predpokladá koordinovaný rozvoj všetkých sídelných funkcií na celom území jadra a jadrového pásma tak, aby vznikalo homogénne mestské prostredie s vyváženými obytnými a pracovnými vzťahmi. Preto treba adekvátne rozvíjať aj dopravnú a ostatnú technickú infraštruktúru. Dopravná obsluha na celom tomto území by sa mala blížila kvaliteestskej hromadnej dopravy. V jadrovom pásme sa odporúča podporovať rozvojové póly mesta Bratislava.

Ostatné územie Bratislavského kraja sa odporúča rozvíjať koordinovane s celým územím kraja tak, aby vznikla suburbánna zóna, poskytujúca jej obyvateľom kvalitu bývania a obsluhy adekvátnu mestským požiadavkám. Terciárne rozvojové centrá regiónu je žiaduce dobudovať na komplexné centrá vyššej obsluhy pre všetkých obyvateľov žijúcich v ich zázemí. Z hľadiska dopravnej infraštruktúry by malo byť toto územie zabezpečené rýchlou a výkonnou regionálnou hromadnou dopravou (predovšetkým koľajového typu), ktorá by mala organicky nadväzovať na mestskú hromadnú dopravu (v kraji treba vytvoriť integrovaný systém hromadnej dopravy čo sa týka praktických výkonov, ako aj organizačného a finančného zabezpečenia). Podporovať v tomto území rozvoj lokálnych centier. Pre dotváranie jednotlivých centier v kraji a zabezpečenie ich funkcií je žiaduce, aby centrálna a krajské orgány vytvárali na to vhodné predpoklady a podporovať ich dobudovanie zariadeniami plniacimi funkcie adekvátne ich významu. Územie "vidieckeho typu" by malo vychádzať zo svojej historickej kontinuity a špecifik, ktoré by sa mali zachovávať a rozvíjať pri rešpektovaní dominantných znakov pôvodnej a kultúrnej krajiny charakterizujúcich jednotlivé etnokultúrne a hospodárske celky v oblasti Záhoria, Malých Karpát a ich predhoria a Žitného ostrova, ktoré predstavujú aj rozvojové impulzy kraja.

Vojtech Hrdina

Ing. arch. Vojtech Hrdina, CSc. (1949), odborný pracovník. AUREX, spol. s r. o., Dúbravská cesta 9, 841 01 Bratislava